

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Позняк Е.

(кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри екологічного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка)

1. Забезпечення узгодженості норм екологічного права й інших галузей між собою у регулюванні екологічних відносин, поширення еколого-правових знань, еколого-інформаційна, просвітницька, виховна діяльність визначають рівень екологічної культури людини, суспільства, держави. Діалектична обумовленість екології та культури пов'язується, насамперед, із процесом екологізації культури, поповненням знань людей про природу та її взаємодію із суспільством, науковими даними. В екологічній культурі вбачається культура всіх видів людської діяльності, пов'язаної з пізнанням, освоєнням та перетворенням природи [6, с. 39].

Виходячи з діалектичної єдності духовного і практичного (матеріального), що виявляється в освоєнні природи з урахуванням відповідної шкали цінностей з точки зору задоволення екологічних потреб суспільства [2, с. 69], формування екологічної культури значною мірою залежить від виваженої екологічної політики держави. За відсутності сформованої екологічної культури як у сфері виробництва, так і в політиці, існуюча система екологічного права не стала дієвим чинником поліпшення екологічної ситуації [5, с. 31].

2. В теорії права джерело права пропонується розглядати як культуру, яка в процесі селективної еволюції вбирає у себе соціальний досвід і втілюється у загальнообов'язкових правилах поведінки [10, с. 138]. Рівнем еколого-правової культури в суспільстві обумовлюється стан ефективності екологічного законодавства як джерельної бази екологічного права України. Еколого-правова культура визначає характер екологічного правопорядку, законотворчої, виконавчої та правозастосовної практики, ефективність еколого-правової відповідальності. Поряд з традиційно визнаними теорією права функціями права, норми екологічного права виконують культурну функцію [8, с. 214].

Інтеграція різногалузевих підходів до формування суспільної та індивідуальної еколого-правової культури, як важливе завдання державної екологічної політики, здійснюється крізь призму права і законодавства, системи їх принципів. Під дією норм екологічного права як регулятора суспільних відносин, у руслі закріплених Конституцією України [1] засад функціонування держави, проходить виокремлення принципу формування екологічної культури в системі принципів екологічного права.

3. Законодавчу основу екологічної культури в суспільстві становлять статті 11, 13, 14, 16, 23, 49, 50, 66, 92 та ін. Конституції України, норми: законів України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р., «Про природно-заповідний фонд України» від 16 червня 1992 р., «Про рослинний світ» від 9 квітня 1999 р., «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р., «Про курорти» від 5 жовтня 2000 р., «Про охорону атмосферного повітря» в редакції від 21 червня 2001 р., «Про тваринний світ» від 13 грудня 2001 р., «Про екологічну мережу України» від 24 червня 2004 р., «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 21 лютого 2006 р., «Про основні напрями (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 р. та ін.; кодексів – Земельного від 25 жовтня 2001 р., Водного від 6 червня 1995 р., Лісового в редакції від 8 лютого 2006 р., про надра від 27 липня 1995 р.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає необхідність формування у населення екологічного світогляду (п. «ж» ст. 3), що обумовлює наявність екологічної культури, екологічної свідомості, екологічного стилю мислення людини. Важлива роль у підвищенні екологічної культури суспільства

законодавцем відводиться загальній обов'язковій комплексній освіті та вихованню у галузі охорони навколишнього природного середовища (ст. 7 цього Закону). В науковій літературі зазначається, що сучасна система освіти, зокрема, еколого-правової освіти, потребує докорінної методологічної реформи, модернізації навчального процесу як основи якісно нового рівня навчання [3, с. 13], адже еколого-правові освіта й виховання є потужними чинниками формування еколого-правової культури громадян.

4. Розгляд духовної та матеріальної культури в якості двох взаємопов'язаних її форм, розподіл на які є все ж умовним [4, с. 4], актуалізує перед законодавцем завдання з охорони тих культурних цінностей, які пов'язані з окремими об'єктами навколишнього природного середовища. Законом України «Про культуру» від 14 грудня 2010 р. до об'єктів культурного призначення віднесені цілісні майнові комплекси парків культури та відпочинку, пам'ятки культурної спадщини та деякі інші об'єкти (п. 17 ч. 1 ст. 1), які нерозривно пов'язані з навколишнім природним середовищем, мають свій вимір у системі соціальних цінностей життєзабезпечувального характеру. Отож, усі без винятку природні об'єкти як об'єкти еколого-правової охорони, використання й відтворення, є об'єктами матеріальної культури та водночас – джерелами духовної культури [9, с. 26].

5. Необхідність підвищення ролі екологічної складової сталого розвитку, закріплення засад екологічної культури в міжнародних джерелах екологічного права посилюють роль і значення екологічного й культурного співробітництва держав світу задля збереження навколишнього середовища для наступних поколінь. Перед еколого-правовою наукою постає питання про розвиток еколого-правової культури завдяки процесам гармонізації та адаптації європейських і національних підходів у рамках екологічної політики ЄС.

Угодою про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з іншого боку, ратифікованою Законом України від 16 вересня 2014 р., передбачаються основні напрями співпраці в економічній, політичній, правовій, екологічній, соціальній сферах («Навколишнє середовище» (гл. 6), «Культура» (гл. 24), Додаток XXX до глави 6 «Навколишнє середовище» розділу V). У процесі вдосконалення законодавства України ці два напрями потребують об'єднання через необхідність формування екологічної культури особи й суспільства та її важливої складової – еколого-правової культури. Відтворення та впровадження у систему правових норм шанобливого ставлення до Природи має здійснюватись на засадах традицій, культури українського народу та її етносів [7, с. 10].

Вочевидь, назріла потреба в удосконаленні еколого-правового регулювання відносин із надання екологічної освіти представникам різних галузей і сфер діяльності, здійснення екологічного виховання, формування екологічної та еколого-правової культури громадян. З огляду на методологію вдосконалення усієї системи законодавства та розвиток правової і еколого-правової культури в суспільстві, вбачаємо за доцільне внести доповнення до Конституції України, зазначивши про курс нашої держави на міжнародну та європейську інтеграцію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нормативно-правові акти наведено у відповідності до офіційного сайту Верховної Ради України // www.rada.gov.ua.
2. Андрейцев В.І. Правові аспекти екологічної культури [Текст] / В.І. Андрейцев // Вісник Київського університету. Сусп.-політ. науки. Вип. 1. – К.: Либідь, 1991. – С. 69 – 75.
3. Балюк Г.І. З досвіду викладання еколого-правових дисциплін на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка [Текст] / Г.І. Балюк // Збірник матеріалів Першого зібрання фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України (м. Одеса, 9 – 10 вересня 2016 року / відп. ред. проф. І.І. Каракаш. – Одеса: Юридична література, 2016. – С. 12 – 15.
4. Казанник А.И. Правовые проблемы повышения экологической культуры в СССР [Текст] / Алексей Иванович Казанник // Правоведение. – 1989. – № 3. – С. 11 – 21.
5. Костицький В.В. Екологічне право України [Текст]: Підручник. – Дрогобич: Коло, 2012. – 360 с.

6. Кравченко С.Н. Социально-психологические аспекты правовой охраны окружающей среды [Текст] / С.Н. Кравченко. – Львов: Изд-во при Львовском гос. ун-те «Вища школа», 1988. – 156 с.
7. Краснова М.В. Правові основи сучасної екологічної політики України: науково-методологічні питання [Текст] / М.В. Краснова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2016. – Вип. 1 (102). – С. 9 – 13.
8. Позняк Е.В. Культурна функція екологічного права: від декларативності до прийняття конкретних рішень [Текст] / Е.В. Позняк // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія / редкол.: А.П. Гетьман та ін. – Х.: Право, 2012. – № 3 (13). – С. 210 – 215.
9. Позняк Е.В. Теоретико-правові засади екологічної культури в Україні [Текст] / Е.В. Позняк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2012. – Вип. 92. – С. 24 – 28.
10. Спиридонов Л.И. Теория государства и права [Текст] / Л.И. Спиридонов. – М.: «Статус ЛТД+», 1996. – 304 с.

КЛІМАТИЧНІ СТРАТЕГІЇ МІСТ ЯК ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ІНСТРУМЕНТ АДАПТАЦІЇ ДО ЗМІНИ КЛІМАТУ

Романко С.

(кандидат юридичних наук, доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права

Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника)

Зміна клімату – це одна із головних проблем людства на сучасному етапі. Одночасно із проблемами вирубування лісів, знищення біорізноманіття, виснаження водних ресурсів, зміна клімату становить значну загрозу екологічній безпеці людини та навколишнього природного середовища.

Клімат, як слушно зауважував професор І. І. Каракаш, є нематеріалізованим природним ресурсом, який в силу своєї природи має особливості правового регулювання та охорони. Міжурядова група експертів зі зміни клімату дійшла висновку, що потепління кліматичної системи Землі є однозначним, і що діяльність людини, дуже ймовірно, є причиною цього потепління. Підраховано, що протягом останніх 25 років середня глобальна температура поверхні на планеті збільшилася приблизно на 0,74°C [1]. Антропогенна діяльність людини останні роки призводить до зростання концентрацій парникових газів в атмосфері, у тому числі вуглекислого газу (CO₂), метану (CH₄) та закиси азоту (N₂O) [1].

Викиди парникових газів, найімовірніше, є основною причиною поточних і майбутніх кліматичних змін. Вплив кліматичних змін виявляється у ефекті «теплого стресу», глобальному таненні льодовиків, зростанні рівня морів, зміні у кількості опадів, що призводить до засух в окремих регіонах та втратою земельних ресурсів в результаті підняття рівня моря, зменшенням врожаїв сільськогосподарських культур та відповідно погіршенням можливостей харчування населення, втратою біорізноманіття, погіршенням водозабезпечення населення, розповсюдженням смертельних хвороб, спричинених глобальним потеплінням. Не всі з цих наслідків безпосередньо стосуються міст, проте саме міста є найбільшими джерелами викидів парникових газів (близько 80%) , які мають не тільки локальний, але й комплексний глобальний негативний вплив.

Проте, якщо зараз вжити заходів, ще буде можливість до середини століття зменшити найбільш шкідливі впливи [2]. Найважливішими міжнародними механізмами протидії зміні клімату є ті, які закріплені у Рамковій конвенції ООН зі зміни клімату (РКЗК) та Кіотському протоколі до неї. Не всі держави приєдналися до даних документів та виконують їх вимоги. В Україні розроблено ряд документів у сфері охорони клімату, проте Кліматична програма протягом останніх років не змінювалась на вимогу часу;